

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК, СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ
ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНОГО РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ»**

Виконала: магістрантка Geo1-M21 групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Географія)
Томчук Лариса Григорівна

Керівник: **Касіяник І. П.**,
кандидат географічних наук, доцент,
завідувач кафедри географії та методики її
викладання

Рецензент: **Гарбар В.В.**,
кандидат географічних наук, доцент
кафедри географії та методики її
викладання

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ.....	7
1.1. Історичні аспекти розвитку концепції економічного районування.....	7
1.2. Принципи географічного районування	12
1.3. Поняття економічний район. Таксони районування	17
1.4. Методи і засоби досліджень	30
1.5. Безпека в організації дослідницької роботи	33
РОЗДІЛ 2. СХЕМИ РАЙОНУВАННЯ	36
2.1. Економічне районування на основі господарської спеціалізації.....	36
2.2. Економічне районування на основі соціальних параметрів.....	46
2.3. Економічне районування на основі історико-географічних ідей.....	49
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНОГО РАЙОНУВАННЯ.....	54
3.1. Проблемні аспекти теоретичного обґрунтування схем економічного районування	54
3.2. Практичне значення реалізації моделей економічного районування.....	58
3.3. Закордонний досвід реалізації схем економічного районування	62
3.4. Роль економічного районування в реалізації адміністративної реформи	64
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ЕГГ – економіко-географічне районування
ЕГР – економіко-географічний район

ВСТУП

Одним із головних завдань географічної науки є здійснення регіоналізації території за сукупністю ознак. Результатом регіоналізації є районування що відображає особливості території та дозволяє порівнювати регіональні таксони між собою.

Районування є важливим фактором територіальної організації та управління господарством країни, воно передбачає розподіл території з урахуванням об'єктивних закономірностей територіального поділу праці, формування територіально-виробничих комплексів різного масштабу тощо. У статті проаналізовано основні ідеї фахівців відносно питань районування території України.

Наразі в Україні відсутня єдина загальноприйнята схема районування, а всі варіанти районування базуються на наявному адміністративному поділі. Й досі залишається невирішеним питання кількості та меж існуючих в Україні районів.

Розглядаючи думки науковців можна виділити два основні підходи до районування території України в контексті реформування адміністративно-територіального устрою – укрупнення, тобто зменшення кількості областей та формування на їх основі більших за розмірами районів та розукрупнення областей.

В роботі розглянуто переваги та недоліки різних підходів до районування території України та з'ясовано, що найкращим варіантом наразі є об'єднання областей у більш великі формування без виділення в окремий рівень управління. Тож, районування потрібно для: покращення територіального управління і регулювання; полегшення проведення регіональної політики; поліпшення адміністративно-територіального поділу держави. Виходячи з особливостей районування, бажаним і продуктивним має бути врахування схем економічного районування при вдосконаленні або реформуванні адміністративно-територіального устрою держави.

Об’єкт наукової роботи – економіко географічне районування території України, як процес еволюції економіко-географічної науки.

Предмет – зміни системи економіко-географічного районування території України як умова пошуку універсального методичного підходу .

Мета роботи – показати основні методологічні підходи до здійснення економіко-географічного районування території України та розглянути сучасні вимоги до такого районування з позиції господарських потреб .

Завданнями, що дозволяють конкретизувати мету і сфокусувати методологічні засоби, визначено:

1. Розглянути сутність поняття економіко-географічне районування та основні підходи до його трактування. Розглянути основні таксони економіко-географічного районування;
2. Розглянути параметри здійснення економіко-географічного районування території;
3. Охарактеризувати основні схеми економіко-географічного районування території України;
4. Встановити перспективи формування економіко-географічного районування території України в сучасних умовах;

Методи дослідження. Основним методом дослідження виступив бібліографічний, як ефективний аналітичний засіб встановлення первинних даних. Для демонстрації особливостей різних видів районування – тематичне картографування та дослідження картосхем.

Наукові інновації дослідження включають детальний аналіз наявних схем районування, визначення їх впливу на розробку сучасної схеми, яка б враховувала осолівості сучасного стану господарства України.

Практичне значення Результати дослідження є основою розробки новітніх схем чи їх складових частин для економіко-географічного районування території України.

Апробація результатів дипломної роботи. Основні положення зазначеного дослідження були викладені на науковій конференції «Подільські читання».

Публікації. Результати магістерської роботи висвітлені в матеріалах підсумкової наукової конференції студентів та магістрантів.

Структура та обсяг роботи. Основний текст включає 73 друкованих сторінок, структурованих: вступ, 3 розділи, висновки, список використаних джерел, який містить 50 найменувань.

ВИСНОВКИ

Економічне районування нерозривно пов'язане зі спеціалізацією районів. Тобто район, спеціалізується в тих галузях, які в ньому найбільш повно розвинуті, а обмін між районами обмежується необхідною кількістю цілеспрямовано направлених товарів. Спеціалізація району є виразом зовнішньої функції регіону в межах країни або регіону вищого рангу.

Важливим аспектом розробки економічної політики у регіоні є комплексний розвиток, що реалізується на основі раціонального використання всіх територіальних ресурсів багатоцільового призначення (трудових, земельних, водних, енергетичних, рекреаційних тощо). Для максимальної мобілізації внутрішніх ресурсів, міжрегіональних зв'язків, необхідна розробка та реалізація регіональної господарської політики на локальному рівні, що пов'язано з інвестиційною політикою у регіоні. Її наслідком має стати регіональний господарський механізм, основу якого становить система стимулів та регуляторів територіальних відношень. Це ціни й тарифи, ставки платежів за територіальні ресурси, система нормативів формування державного і місцевих бюджетів, централізовані державні й місцеві фонди розвитку тощо. Окрім того, сюди входять договірні та інші економічні форми організації територіальних стосунків. Наріжним питанням дієвості економічного механізму є така організація всіх його елементів, яка дозволяє органічно сполучати у єдиній системі централізовані, тобто державні, та децентралізовані засади територіального управління.

На сьогодні існує декілька десятків підходів щодо реалізації схем економічного районування в основі яких покладені: економічні, соціальні та історико-географічні параметри. Відсутність єдиної універсальної моделі пояснюється складністю його розробки та практичної реалізації.

Значення економічного районування виявляється у практичній придатності його для обліку і управління господарських систем.

Механізм централізованого економічного управління покликаний забезпечити економічними засобами проведення загальнодержавної регіональної політики, включно з розв'язанням таких завдань, як раціональне розміщення великих підприємств, поліпшення використання територіальних ресурсів.

Світовий досвід показує, що глибока централізація управління економікою регіону неефективна. Без ініціативи регіонів неможливо забезпечити ефективний розвиток їхнього господарства: з розвитком суспільства децентралізація управління економікою, у тому числі регіональною, має зростати. Одним з проявів цього є зміна відносин місцевих господарських органів та ланок вищого підпорядкування. Саме це висвітлює Закон України «Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні». Згідно з цим законом територіальною основою місцевого самоврядування є місто, район у місті, селище чи село. При цьому основна цінність децентралізації полягає у можливості враховувати специфічні місцеві умови – як природні, так і господарські.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заставний Ф.Д. Економічні райони України. Реалії та перспективи/ Заставний Ф.Д. – Львів: Априорі, 2010. – С.6.
2. Регіональна економіка. Словник-довідник. О.Д. Богорад, О.М. Тевелєв, В.М. Падалка, М.В. Підмогильний. – Київ, 2004. – 211 С.
3. Маринич А.М., Горленко И.А., Руденко Л.Г. и др. Конструктивно-географические основы рационального природопользования в Украинской ССР. Теоретические и методологические исследования (Отв.ред. Маринич А.М., Паламарчук М.М.) // Наук.думка. - К., 1990. - АН УССР. - Отделение географии Института геофизики им. С.И.Субботина. - С. 94.
4. Поповкін В.А. Регіонально-цілісний підхід в економіці // Наукова думка. — К., 1993. -С.97.
5. Кучабський О.Г. Макрорегіональний рівень у системі територіального управління України// Теорія та практика державного управління. – Вип. 2 (25) – 2009.
6. Заставний Ф.Д. Географія України у двох книгах // Світ. - Львів, 1994. - С. 355.
7. Социально-экономическая география Украины (Пер. с укр.) / Под ред. О.Шабля // Світ. -Львів. 1995. -640 с.
8. Регіональна економіка: Навчальний посібник / Олійник Я. Б., Запотоцький С.П., Кононенко О.Ю., та ін.; за ред. Я. Б.Олійника. – К. : КНТ, Видавець Фурса С.Я., 2007. – 444 с.
9. Баштанник В. Державна регіональна політика в контексті європейської інтеграції: політичний аспект: матер, наук.-практ. конф., м. Київ, 30 трав. 2000 р. -Вип. 2. - Ч. I ("Державна регіональна політика та місцеве самоврядування") / В. Баштанник /за заг. ред.В. І. Лугового, В. М. Князева.-К., 2000.-С. 9-15.
10. Коваль Я.В. Регіональна економіка: Навчальний посібник / Коваль Я.В., Антоненко І.Я. – К.: ВД «Професіонал», 2005. – 272 с.

11. Каспрук В. Край: крок до новоготериторіального устрою / В. Каспрук // Час-Тіме. – К., 1995. – 11 березня.
12. Доценко А.І. Адміністративно-територіальний устрій та розселення в Україні / А.І. Доценко. – К., 2003. – 63 с.
13. Гурєєв В.М. Удосконалювати правові засади управління регіональною економікою // Регіональна економіка.-Львів, 1996.-№ 1-2.-С.30.
14. Дорогунцов С, Федорищева А. Устойчивость развития эколого-экономического потенциала Украины и ее регионов // Экономика Украины. - К., 1996. - № 7. - С.7.
15. Масляк И.О., Шищенко П.Г. Географія України (Пробний підруч. для 8-9 кл. серед, шк.) // Зодіак. - ЕКО.— К., 1996. - С.267.
16. Симоненко В. К. Українське Причорномор'я (Монографія)//Вища шк.- К., 1996. — С.27.
17. Паламарчук М.М. Соціальне районування України як основа її адміністративно-територіального устрою//Адміністративно-територіальний устрій України крізь призму інтересів регіону та держави. - Тези допов. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1994. - С.5-6.
18. Долішній М.І., Паламарчук М.М., Паламарчук О.М., Шевчук Л.Т. Соціально-економічне районування України /Долішній М.І., Паламарчук М.М., Паламарчук О.М., Шевчук Л.Т./ НАН України. Інститут регіональних досліджень. - Львів, 1997. – 50 с.
19. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія та сучасність. – С. 263-264.
20. Телешун С. Окремі аспекти реформування адміністративно-територіального устрою в контексті останніх урядових позицій // Право України. – 2003. – № 1. – С. 8–11.
21. Адміністративно-територіальний устрій Поділля. Історія і сучасність: Монографія / Олуйко В. М., Слободянюк П. Я., Балюк М. І. / За заг. ред. Смолія В. А., Слободянюка П. Я. – Хмельницький, 2005. – 400 с.

22. Белебиха І. О., Бакум В. В. Адміністративно-територіальна реформа в регіонах України. – Х.: ХНТУСГ, 2007. – 156 с.

23. Телешун С. Конституційні засади територіального устрою України. Альтернативи і перспективи // Віче. - 2000. - №5. - С. 17-18.

24. Колодій Антоніна. Радянська іден-тичність та її носії в незалежній Україні // «Україна в сучасному світі. Соціальні, етнічні і культурні аспекти глобалізації та Україна». Конференція для українських ВИПУСКНИКІВ програм наукового стажування у США. - Ялта. 12-15 вересня 2002 р. -Київ: Стилос. - 2002. - С 36-37.

25. Мельник І. Національний склад населення та мовна ситуація в Україні// Державність. – 1992. - № 2. – С. 44-50.

26. Нудельман В. Вдосконалення адміністративно-територіального устрою України / В.Нудельман // Регіональна економіка. – 2001. – № 3. – С. 126-130.

27. О.Г. Кучабський Макрорегіональний рівень у системі територіального управління України// Теорія та практика державного управління. – Вип. 2 (25) – 2009.

28. Белецкий М.И., Толпыго А.К. Национально-культурные и идеологические ориентации населения Украины. По дан-ным социологических опросов // ПОЛИС. - 1998. - № 4. - С. 75

29. Регіоналізація України набирає сили [Електронний ресурс] / Главред. – Доступний з: <<http://inozmi.glavred.info/articles/4631.html>>

30. Юго-Восточная Украинская Автономная Республика (проект) [Електронний ресурс] / Википедия – Доступний з: <[http://ru.wikipedia.org/wiki/Юго-Восточная_Украинская_Автономная_Республика_\(проект\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Юго-Восточная_Украинская_Автономная_Республика_(проект))>

31. Немченко Л.В. Совершенствование административно-территориального устройства - основа рационализации регионального управления // Матеріали науково-практичної конференції "Актуальні проблеми управління територіями в Україні". -К., 1993. - С.86

32. Финансовая защита. Новости экономики и бизнеса. – [Електронний ресурс] – Доступний з: <<http://finzah.com.ua/index.php?print&news=1683>>

33. Медведчук приступил к работе по федерализации Украины [Електронний ресурс] / Подробности. – Доступний з: <<http://podrobnosti.ua/power/2012/07/16/847240.html>>

34. Украинский выбор. – [Електронний ресурс] – Доступний з: <<http://vybor-ua.org.ua/Mestnyie-predstavitelstva/Federalizatsiya-Ukrainyi-vzglyad-molodezhi-.-Initsiativnyie-gruppyi.-Lugansk.html>>

35. Ткачук П. М. Адміністративно-територіальний устрій сільського району: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Українська академія держ. управління при Президентові України. — К., 1999. — 204 с.; Вовканич С. Й., Цапок С. О., Шевчук Я. В., Щеглюк С. Д., Шевчук О. І. Аналіз існуючих моделей адміністративно-територіального устрою України, запропонованих вітчизняними науковцями // Зарубіжний і вітчизняний досвід реформування адміністративно-територіального устрою / За ред. Л. Т. Шевчук. – Л., 2007. – С. 78–85.

36. Дністрянський М.С. Перспективи вдосконалення територіального політико - адміністративного устрою України: методологічні і прикладні аспекти // Регіональна економіка. - 1997. - №2. -С. 97

37. Кучабський О.Г. Макрорегіональний рівень у системі територіального управління України// Теорія та практика державного управління. – Вип. 2 (25) – 2009.

38. Соратник Януковича: Федерализация Украины - "вариант отдаленной перспективы" [Електронний ресурс] / Регнум. – Доступний з: <<http://регнум.рф/news/1299218.html>>

39. Адміністративно-територіальний устрій Поділля. Історія і сучасність: Монографія / Олуйко В. М., Слободянюк П. Я., Балюк М. І. / За заг. ред. Смолія В. А., Слободянюка П. Я. – Хмельницький, 2005. – 400 с.

40. Марку Ж. Регионы в странах Европейского Союза // Европейская интеграция: современное состояние и перспективы. Сб. научн. ст. - Минск: ЕГУ, 2001. - С.71